

«ΜΙΑ ΑΛΛΑΓΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΓΙΝΕ ΠΟΤΕ»

του Δημήτρη Τσάτσου

Η Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία έδωσε τη μάχη κατά του παλαιοκομματισμού.

Χωρίς αποτέλεσμα

1. Μετά την πτώση της δικτατορίας, τον Ιούλιο του 1974 μετά την ηθική δοκιμασία του κράτους, της κοινωνίας και των πολιτών, μετά το απελπιστικό φαινόμενο της λεγόμενης «πνευματικής ηγεσίας» να σκύβει το κεφάλι μπροστά στη δικτατορία, ελπίσαμε σε μια νέα αρχή. Μια νέα αρχή στα πανεπιστήμια, στον τύπο, στο συνδικαλισμό, στην πολιτική ζωή, κυρίως στη θεσμική και πολιτική λειτουργία των πολιτικών κομμάτων.

2. Θα μείνω σήμερα όχι στο κατ' εξοχήν πεδίο της ζωής μου που είναι το Πανεπιστήμιο και η επιστήμη αλλά στο πάρεργο που αποτέλεσε για μένα η ανάμειξη στην κομματική ζωή της χώρας. Εισαγωγικά παρατηρώ: Η δικτατορία βρήκε αδύνατο το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα και το κομματικό σύστημα. Το βρήκε σε κρίση αξιοπιστίας στη συνείδηση των πολιτών. Η πολιτική είχε επαγγελματοποιηθεί. Τ' ανάκτορα είχαν διαφθείρει τμήμα της πολιτικής ηγεσίας. Ο βουλευτής δεν είχε ψηφοφόρους αλλά πελάτες: Ο σταυρός ήταν το τίμημα της εξυπηρέτησης. Έτσι ο βουλευτής είχε καταντήσει ο δια σταυρού προτίμησης αμειβόμενος θεληματίας των ψηφοφόρων για αιτήματα που είτε δεν δύνανται, αλλά και για όσα δεν δικαιούνται.

3. Έτσι εκείνη η προδικτατορική κατάσταση, στη συνέχεια δε η αθλιότητα, η αγριότητα και η ανεντιμότητα των δικτατόρων είχε δημιουργήσει μια κοινωνία είτε βαθύτατα αδιάφορων είτε βαθύτατα απελπισμένων πολιτών.

4. Η απελευθέρωση που συντελέστηκε τον Ιούλιο του 1974 γέννησε τις μεγάλες ελπίδες. Ελπίδες για ηθική αποκατάσταση της πολιτείας, για την ανασυγκρότηση της παιδείας και για τη δημιουργία μιας πολιτικής ζωής άξιας του αρχέγονου νοήματός της. Στόχος: η αποκατάσταση του κομματικού θεσμού, η αναβάθμιση της Βουλής και η επαναφορά του Βουλευτή στο πρωταρχικό νόημα του λειτουργήματός του.

5. Αμέσως μετά την απελευθέρωση το 1974 η ομάδα που συγκροτούσε κατά την περίοδο της δικτατορίας την «Εταιρεία Μελέτης Ελληνικών Προβλημάτων» (ΕΜΕΠ) στην οποία μετείχαμε πρόσωπα που είχαμε συνδεθεί στους κοινούς αγώνες κατά της δικτατορίας και με κορυφαίους εκπροσώπους τον *Γιάγκο Πεσμαζόγλου* και τον *Γεώργιο-Αλέξανδρο Μαγκάκη* εμφανιστήκαμε στο δημόσιο βίο ως η ομάδα των «Νέων Πολιτικών Δυνάμεων». Στόχος μας η ηθική αποκατάσταση της πολιτικής και η μάχη κατά του παλαιοκομματισμού που τόσο είχε αποδυναμώσει το κομματικό μας

σύστημα, ώστε να καταστήσει εύκολη την κατάλυση της δημοκρατίας από τους στρατιωτικούς.

6. Η ομάδα των «Νέων Πολιτικών Δυνάμεων» προσεγγίσθηκε τότε και από τον *Κωνσταντίνο Καραμανλή* που μόλις είχε ιδρύσει το κόμμα της Νέας Δημοκρατίας και από την Ένωση Κέντρου που εκπροσωπούσε τότε ο *Γεώργιος Μαύρος*. Τρεις ήταν οι απόψεις που αναπτύχθηκαν στους κόλπους των Νέων Δυνάμεων. Κάποιοι έκριναν πως θα ήταν αποτελεσματικότερη η συμμετοχή μας στη διακυβέρνηση της χώρας με την ένταξή μας στη Νέα Δημοκρατία. Άλλοι από εμάς πίστευαν στην αυτοδύναμη κάθοδό μας στις εκλογές. Οι περισσότεροι έκριναν πως έπρεπε να συγχωνευθεί το κίνημα των Νέων Δυνάμεων με το κόμμα της Ένωσης Κέντρου υπό την προεδρεία του *Γεωργίου Μαύρου*. Αυτή η άποψη τελικά επικράτησε και επήλθε η συγχώνευση της κίνησής μας με τον παλαιοκομματικό φορέα της Ένωσης Κέντρου.

7. Η προσπάθεια όλων μας στην Ένωση Κέντρου ήταν η μεταβολή του βαθύτατα εκείνου γερασμένου κομματικού σχήματος σ' ένα σύγχρονο κίνημα δημοκρατικού σοσιαλισμού. Ο πόλεμος από δυο πλευρές άρχισε να εξοντώνει την προσπάθειά μας. Απ' τη μια μεριά όλο εκείνο το φρικιαστικό παλαιοκομματικό σινάφι είχε αναπτύξει μια απέραντη εμπάθεια και ένα πολιτικό μίσος εναντίον μας γιατί διαπίστωνε ότι το εκλογικό μας σώμα σ' εμάς απέβλεπε και όχι σ' απολιθώματα του παρελθόντος. Να το πω αλλιώς: Η μέγιστη πλειοψηφία των πολιτών που ψήφισαν την «Ένωση Κέντρου Νέες Δυνάμεις» το ψήφισαν λόγω της παρουσίας των Νέων Δυνάμεων όπως απέδειξε και η σταυροδοσία στις περιφέρειες όπου είχαμε δικούς μας υποψήφιους. Αλλά και από την άλλη μεριά το ΠΑΣΟΚ, που είχε κατορθώσει να ξεχωρίσει τη θέση του και ν' αφήσει τελείως απέξω τον κεντρώο παλαιοκομματισμό, είχε αρχίσει την εκστρατεία του εναντίον μας. Ήμασταν για εκείνους δεξιοί σοσιαλδημοκράτες, εξαρτήματα της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας.

8. Μέσα μου είχα τότε πειστεί πια ότι η Ένωση Κέντρου μας είχε απορροφήσει και μας είχε αποδυναμώσει, κάτι που αποτυπώθηκε και στην αλλαγή του τίτλου του κόμματος: Από Ένωση Κέντρου Νέες Δυνάμεις έμεινε μόνο το Ένωση **Δημοκρατικού** Κέντρου. Τα απολιθώματα μέσα από τους πελατειακούς του μηχανισμούς είχαν ακυρώσει την ανανέωση που ονειρευτήκαμε. Έτσι αποφάσισα μια προσωπική σύγκρουση με τα απολιθώματα. Σε μία εξαιρετικά χαμηλής ποιότητας συνεδρίαση της κοινοβουλευτικής ομάδας διατύπωσα τη σκέψη πως η σχέση αυτού του κόμματος με το δημοκρατικό σοσιαλισμό είναι τόσο χαλαρή, «όσο η σχέση του φάντη με το ρετσινόλαδο». Λίγες μέρες μετά είχα διαγραφεί απ' την Ένωση Κέντρου και ήμουν ανεξάρτητος Βουλευτής Αθηνών στο ελληνικό κοινοβούλιο.

9. Αμέσως υποστήριξα την άποψη ότι στις επόμενες εκλογές έπρεπε να δημιουργηθεί μία ευρεία συμμαχική παράταξη με το τότε ΚΚΕ εσωτερικού, την ΕΔΑ και στελέχη των Νέων Δυνάμεων. Πάντων όσων από αυτά η φιλοσοφική τοποθέτηση επέτρεπε τη συνεργασία με ένα κομμουνιστικό κόμμα.

10. Λίγο μετά την διαγραφή μου από την Ένωση Κέντρου ακολούθησαν οι αποχωρήσεις του *Γ.-Α. Μαγκάκη*, του *Χαράλαμπου Πρωτοπαππά* και του *Αναστάση*

Μήνη. Οι τέσσερις μας μαζί με πολλούς ξεχωριστούς νέους τότε ανθρώπους όπως τον *Φοίβο Ιωαννίδη*, τον *Βαγγέλη Βενιζέλο*, τον *Χρίστο Βερελή*, τον *Γιώργο Ανωμερίτη*, τον *Γιώργο Βερνίκο*, τον αείμνηστο *Περικλή Πάγκαλο* και εκατοντάδες άλλους απ' όλη την Ελλάδα σχηματίσαμε το κόμμα της Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας και ομόφωνα εκλέξαμε πρόεδρό μας τον *Γεώργιο-Αλέξανδρο Μαγκάκη*.

11. Όνειρό μας ήταν να συνεχίσουμε τον αγώνα κατά του παλαιοκομματισμού και ν' αποτελέσουμε μια τρίτη δύναμη αποτρέποντας την πόλωση μεταξύ Νέας Δημοκρατίας και ΠΑΣΟΚ.

12. Αποτύχαμε. Στις εκλογές που ακολούθησαν το 1977 συγκροτήσαμε με το ΚΚΕ εσωτερικού, την ΕΔΑ, τον *Νίκο Κωνσταντόπουλο*, μια ομάδα εκλεκτών αγωνιστών κατά της δικτατορίας και ορισμένες άλλες ακόμα προσωπικότητες την «Δημοκρατική Συμμαχία». Στις εκλογές εκείνες επήλθε συντριβή. Η συμπαράταξη εξέλεξε δύο Βουλευτές, τον αείμνηστο και εξαίρετο *Ηλία Ηλιού και τον Λεωνίδα Κύρκο*.

13. Έκτοτε η πολιτική ζωή της χώρας είναι γνωστό πως εξελίχθηκε. Ο *Ανδρέας Παπανδρέου* κατόρθωσε να συσπειρώσει την μέγιστη πλειοψηφία των προοδευτικών δυνάμεων, την οποία κατέστησε άρχουσα πολιτική δύναμη στην Ελλάδα.

14. Μου μένει μια γεύση πικρή απ' την υπόθεση των Νέων Δυνάμεων και της Συμμαχίας. Η πολιτική στην Ελλάδα τελικά δεν άλλαξε ποιότητα. Ο παλαιοκομματισμός με πιο σύγχρονες μορφές τελικά επιβίωσε. Ο επαγγελματίας πολιτικός είναι η κυρίαρχη μορφή στις πολιτικές διαδικασίες. Το ιδιωτικό χρήμα επηρεάζει την πολιτική. Ο εκλογέας παραμένει πελάτης του Βουλευτή. Αλλαγές επήλθαν. Ο *Ανδρέας Παπανδρέου* άλλαξε σε πολλά την Ελλάδα και ο *Κώστας Σημίτης* ανέβασε το διεθνές κύρος της χώρας. Και όμως η πολιτική στην Ελλάδα έμεινε έτσι με τα χαρακτηριστικά που οι Νέες Δυνάμεις και η Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία θέλησαν να πολεμήσουν.

15. Και όμως έχω ελπίδες. Καθένας στον τόπο αυτό που έριξε ένα σπόρο στη γη για την αποκατάσταση της πολιτικής πρόσφερε κάτι ενάντια στον παλαιοκομματισμό και την επαγγελματικοποίηση της πολιτικής. Ίσως όλα αυτά κάποτε λειτουργήσουν αθροιστικά. Ποιος ξέρει, ίσως άρχισαν ήδη αλλά αθόρυβα να λειτουργούν μέσα στην κοινωνία. Υπό την έννοια αυτή η Σοσιαλιστική Πρωτοβουλία μπορεί να απέτυχε. Αλλά καλώς ιδρύθηκε και καλώς έδρασε, όσο έδρασε. Απέτυχε αλλά ωφέλησε.

Προσωπικά είμαι υπερήφανος που υπήρξα μέλος της Σοσιαλιστικής Πρωτοβουλίας και στη συνέχεια της Δημοκρατικής Συμμαχίας.

Δημήτρης Θ. Τσάτσος

Ο Δημήτρης Τσάτσος γεννήθηκε το 1933 στην Αθήνα . Σπούδασε Νομικά στην Αθήνα, στη Χαϊδελβέργη και στο Μάιντς. Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1960. Υφηγητής του Συνταγματικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών το 1968 , αλλά η δικτατορία δεν του επιτρέπει την διδασκαλία. Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Βόννης το 1971. Πολιτικός κρατούμενος της δικτατορίας το 1973.

Υφυπουργός Παιδείας, αρμόδιος για την ανώτατη παιδεία, στην κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας το 1974, οπότε και εισάγει της Συντακτική Πράξη για την κάθαρση στα Πανεπιστήμια και προετοιμάζει το πρώτο δημοκρατικό νόμο-πλαίσιο για την ανώτατη παιδεία.

Συμμετέχει στις «Νέες Δυνάμεις» και εκλέγεται βουλευτής με την ΕΚΝΔ το 1974.

Είναι ο εισηγητής όλης της αντιπολίτευσης για το Σύνταγμα του 1975.

Αποχωρεί από την ΕΚΝΔ το 1976 και συνιδρύει την «Πρωτοβουλία για Δημοκρατία και Σοσιαλισμό»

Τακτικός καθηγητής του Πανεπιστημίου του Hagen το 1980, όπου ιδρύει το πρώτο Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο μελέτης του Κομματικού Θεσμού. Το 1984 ιδρύει μαζί με τους Αριστόβουλο Μάνεση και Γιώργο Δασκαλάκη την «Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων» και από το 1988 έως το 1994 διετέλεσε Πρόεδρος της.

Το 1995 ιδρύει στην Αθήνα το «Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου», του οποίου είναι πρόεδρος.

Μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (με το ΠΑΣΟΚ από το 1994 έως το 2004) και εισηγητής των βασικών εκθέσεων για τη θεσμική εξέλιξη της Ευρώπης.

Του έχουν απονεμηθεί το βραβείο Ευρωπαϊκού Πολιτισμού το 1995 και ο μεγαλόσταυρος της Γερμανικής Δημοκρατίας το 1998.

Εκπρόσωπος του Ευρωκοινοβουλίου στη Διακυβερνητική Διάσκεψη του 2000
Επίτιμος Διδάκτορας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 2001 .

Επίτιμος καθηγητής της νομικής σχολής του Πανεπιστημίου του Dusseldorf το 2003